

Generalnie jednak trzeba serdecznie pogratulować prof. Małgorzacie Dąbrowskiej kolejnego, po tomach poświęconych Oskarowi Haleckiemu (*Oskar Halecki i jego wizja Europy*, t. 1-2, pod red. M. Dąbrowskiej, Warszawa – Łódź 2012-2014, Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciw Narodowi Polskiemu – Uniwersytet Łódzki), ważnego opracowania z zakresu historii historiografii. Publikacja ta jest udaną próbą holistycznego spojrzenia na życie i działalność danej osoby, w tym przypadku Kazimierza Zakrzewskiego. O sukcesie zadecydował wysiłek zespołu kompetentnych Autorów poszczególnych tekstów. Z ich studiów wyłania się bowiem ów wielowymiarowy wizerunek K. Zakrzewskiego jako badacza antyku i działacza ruchu syndykalistycznego. Lektura zbioru daje nie tylko wiedzę o osobie lwowsko-warszawskiego bizantynisty, lecz również skłania do refleksji, m.in. nad sposobem uprawiania nauki. Te elementy sprawiają, że w ostatecznym rozrachunku praca pod redakcją prof. M. Dąbrowskiej jest ważną pozycją w dorobku polskiej biografistyki.

Piotr Kochanek – Lublin, KUL

Ранні Отці Церкви. Антологія, за редакцією Марії ГОРЯЧОЇ, Вітоки християнства 1: Джерела 1, Львів 2015, Видавництво Українського Католицького Університету, сс. 512.

Wyżej wymieniona antologia tekstów wczesnochrześcijańskich ukazała się jako pierwszy tom serii wydawniczej „Вітоки християнства” (skrót na grzbiecie okładki: BX 1), czyli „Początki chrześcijaństwa”. Seria ta została podzielona na dwie sekcje: „Джерела”, czyli „Źródła”, w ramach której zaplanowano wydawanie tekstów patrystycznych w przekładzie na język ukraiński, i „Дослідження”, czyli „Badania”, która to sekcja będzie miejscem publikacji rozpraw naukowych, w tym również prac obcojęzycznych, tłumaczonych na ukraiński. Kolegium redakcyjne serii tworzą młodzi, obiecujący badacze związani z Wydziałem Filozoficzno-Teologicznym Ukraińskiego Katolickiego Uniwersytetu we Lwowie, a dokładniej z Katedrą Teologii: dr Taras Chomycz (Тарас Хомич), dr Maria Goriacza (Марія Горяча) – redaktor prezentowanego tutaj pierwszego tomu „Źródła”, dr Aleksander Kaszczuk (Олександр Кашук), dr Oleg Kindij (Олег Кіндій) – prodziekan ds. współpracy z zagranicą, lic. Taras Tymo (Тарас Тимо), dr Roman Zawijski (Роман Завійський) – dziekan wydziału i dr Wiktor Żukowski (Віктор Жуковський) – kierownik rzeczony Katedry Teologii. Ponieważ przedmiotowa antologia jest, jak już wspomniano, pierwszym tomem sekcji mającej za zadanie publikowanie tekstów źródłowych, stąd też, jak to pokazuje poniższe zestawienie, jest wyborem najstarszych pism chrześcijańskich.

Część wstępną antologii tworzą trzy elementy: spis treści (s. 5-7), napisana przez kolegium redakcyjne serii przedmowa (s. 8-13) oraz zawierający 64 abrewiacje wykaz skrótów (s. 14-15). Natomiast rdzeń powyższego wyboru tekstów

patrystycznych składa się z 13-stu przekładów wybranych pism wczesnochrześcijańskich. Tworzą go następujące dzieła:

1. *Didache* albo *Nauka dwunastu Apostołów* (*Дідахе або Наука дванадцятьох Апостолів*). Autorem tłumaczenia (s. 23-32) jest O. Kindij, natomiast wstęp (s. 19-22) napisał T. Chomycz. Zarówno przekład jak i wstęp zostały opatrzone przypisami podtekstowymi, a na zewnętrznym marginesie przekładu umieszczono odnośniki do odpowiednich wersów biblijnych. Dzięki takiemu rozkładowi not tekst stał się znacznie poręczniejszy w użyciu. Schemat ten powtarza się następnie we wszystkich pozostałych przekładach, znajdujących się w omawianej antologii. Z kolei wstęp ma charakter wprowadzenia ogólnego. Omawia datację, strukturę oraz środowisko, w którym pismo powstało. Przypisy wstępu zawierają zaś podstawowe, zdaniem jego autora, opracowania dotyczące tych właśnie kwestii. Również i ten schemat znalazł zastosowanie we wszystkich pozostałych wprowadzeniach do tłumaczonych tutaj źródeł. Dzięki niemu każdy, nawet nieprzygotowany z merytorycznego punktu widzenia czytelnik antologii, otrzymuje jasną i prostą informację na temat danego źródła.

2. *List Barnaby* (*Послання Варнави*). Autorem przekładu (s. 39-64) jest Oleg Kożuszny (Олег Кожушний), natomiast wstęp (s. 35-38) napisała M. Goriacza.

3. Klemens Rzymski, (*Pierwszy*) *List do Koryntian* (*Перше послання святого Климента Римського до Коринтян*). Przekładu (s. 72-102) dokonał zespół filologów w składzie: Dzwienisława Kowal (Дзвенислава Коваль), Galina Korpało (Галина Корпало), Mirosława Korpało (Мирослава Корпало), Oksana Rybak (Оксана Рибак) i Oleg Szczuryk (Олег Щурик). Autorem zaś wstępu (s. 67-71) jest A. Kaszczuk.

4. Ignacy z Antiochii, *Listy* (*Ігнатій Антіохійський та його послання*). Wstęp (s. 105-110) wyszedł spod pióra Marii Goriacznej. Natomiast przekład (s. 111-144) siedmiu listów Ignacego jest dziełem Aleksandry Wakuły (Олександра Вакула): 1. *List do Efezjan* (*Послання до Ефесян*), s. 111-118; 2. *List do Magnezjan* (*Послання до Магnezійців*), s. 119-123; 3. *List do Trallan* (*Послання до Траллійців*), s. 123-127; 4. *List do Rzymian* (*Послання до Римлян*), s. 127-131; 5. *List do Filadelfian* (*Послання до Філадельфійців*), s. 132-135; *List do Smyrnian* (*Послання до Смирнян*), s. 135-140; *List do Polikarpa* (*Послання до Полікарпа*), s. 140-144).

5. Polikarp ze Smyrny, *List do Filipian* (*Послання Полікарпа Смирнського до Филип'ян*). Autorką wstępu (s. 147-151) do tego pisma jest również M. Goriacza, zaś autorką przekładu (s. 152-158) Dzwienisława Kowal, używająca tutaj skrótu swego imienia: Dzwinka (Дзвінка).

6. *Męczeństwo Polikarpa* (*Мучеництво святого Полікарпа, єпископа Смирни*). Tym razem wstęp (s. 161-164) napisał T. Tumo. On też jest autorem tłumaczenia tego fragmentu antologii (s. 165-176).

7. *List Kościołów Lyonu i Vienne do Kościołów Azji i Frygii* (*Послання Церков Ліону та В'єни до Церков Азії та Фригії*). List ten, opisujący prześladowania chrześcijan w Lyonie, w latach 177/178, zachował się – jak wiadomo

– tylko w *Historii Kościelnej* (V 1, 1 - 2, 8) Euzebiusza z Cezarei (ok. 260 - ok. 340). Autorką zarówno wstępu (s. 179-182) jak i przekładu (s. 183-194) jest Katarzyna Swidzyńska (Катерина Свідзинська).

8. *Мęczeństwo Perpetuy i Felicyty* (Мучеництво святих Перпетуї та Феліцитату). Autorką wstępu (s. 197-203) jest ponownie M. Goriacza, a przekładu (s. 204-215) dokonał Rościśław Parańko (Ростислав Паранько).

9. *Hermas, Pasterz* (Пастир Гермю). Pismo to zostało opatrzone wstępem (s. 219-222) przez Aleksandra Lewko (Олександр Левко), który jest także autorem przekładu (s. 223-303).

10. *List do Diogneta* (Послання до Діогнета). Wstęp (s. 307-309) napisał A. Kaszczuk, a tłumaczenia (s. 310-319) dokonały Roksolana Oliszczuk (Роксоляна Оліщук) i G. Korpało.

11. *Justyn, Apologia I i II* («Апології» Юстина, Мученика та Філософа). Te dwa traktaty wstępem (s. 323-329) opatrzył Andrzej Trietiaak (Андрій Третяк). Z kolei pierwszą apologię przełożył O. Kindij (s. 331-379), natomiast drugą przetłumaczyły wspólnie Juliana Głowacz (Уляна Головач) i O. Rybak (s. 380-392).

12. *Homilia zwana Drugim Listem Klemensa Rzymskiego do Koryntian* (Гомілія «Друге послання святого Климента Римського до Коринтян»). Autorem wstępu (s. 395-400) jest M. Goriacza, zaś przekładem (s. 401-410) zajęła się K. Swidzyńska.

13. *Meliton z Sardes, O Wielkanocy* (Мелітон Сардський, Про Пасху). Wstęp (s. 413-421) – T. Tymo. Przekład (s. 422-449) – tenże.

Ostatnią częścią antologii jest selektywna bibliografia (*Вибрана бібліографія*), s. 451-510. Została ona podzielona na trzy segmenty: 1. *Wydania krytyczne i przekłady* (Критичні видання, переклади), s. 451-452; 2. *Opracowania ogólne* (Загальні праці), s. 452-455; 3. *Opracowania szczegółowe* (Спеціальні праці), s. 455-510. W pierwszym segmencie zebrano wydania krytyczne i przekłady tekstów Ojców Apostolskich – łącznie 17 publikacji (w tym trzy w języku rosyjskim). Drugi segment to 61 opracowań (w tym również trzy rosyjskie). Są to głównie podręczniki patrologii i historii literatury wczesnochrześcijańskiej (m.in. B. Altaner, O. Bardenhewer, H.R. Drobner, P.H. Hamell, A. von Harnack, C. Morreschini & E. Norelli, J. Quasten, M. Simonetti & E. Prinzivalli), prace dotyczące męczeństwa pierwszych chrześcijan (m.in. T. Baumeister, G. Bisbee, G. Bowersock, S. Cobb, H. von Campenhausen, W.H.C. Frend, P. Middleton, C.R. Moss, J.E. Salisbury, L.B. Smith, G.E.M. de Saint Croix) oraz publikacje na temat relacji chrześcijańsko-żydowskich (m.in. J.M. Lieu, J.A. North & S.R.F. Price, M. Simon, M.S. Taylor). Wreszcie trzeci segment to bibliografia odnosząca się bezpośrednio do przedstawionych wyżej 13-stu przekładów pism wczesnochrześcijańskich. W konsekwencji każdy traktat zawarty w antologii został opatrzone osobną informację bibliograficzną, którą podzielono na dwa bloki: 1. *Teksty, przekłady, komentarze* (Тексти, переклади, коментарі); 2. *Opracowania* (Опрацювання). W ten sposób czytelnik otrzymał użyteczny przewodnik bibliograficzny. Ponieważ zamieszczona w nim literatura jest z konieczności wyborem, można co do

klucza owej selekcji zgłaszać zawsze pewne zastrzeżenia. Jednak trzeba przyznać, że autorzy wykazali się dobrą intuicją w wyborze cytowanych prac, co bardzo dobrze świadczy o poziomie ich kompetencji.

W ostatecznym rozrachunku należy pogratulować młodej ekipie badaczy z Ukraińskiego Katolickiego Uniwersytetu we Lwowie zaprezentowanego tutaj pierwszego tomu „Витоки християнства. Джерела” i życzyć im sprawnej kontynuacji tej cennej dla kultury ukraińskiej serii. Dodatkowym atutem tej pozycji jest solidna, twarda oprawa oraz estetyczna szata graficzna. Ponadto pomiędzy s. 320 a 321 znajduje się nienumerowana, licząca 16 stron wkładka, która zawiera 34 kolorowe reprodukcje (również nienumerowane) dzieł ikonograficznych, przedstawiających epizody z życia autorów tłumaczonych tekstów lub postaci, których te teksty dotyczą. W ten sposób środowisko patrystyczne lwowskiego uniwersytetu tworzy swoją wizytówkę. Jeśli wytrwa i będzie konsekwentnie kontynuować rozpoczęte dzieło, to w ciągu najbliższych kilkunastu lat ma szansę powstać licząca się w międzynarodowym środowisku badaczy antyku chrześcijańskiego seria ukraińskich przekładów pism Ojców Kościoła, która z kolei będzie pracować na renomę Ukraińskiego Katolickiego Uniwersytetu jako takiego.

Piotr Kochanek – Lublin, KUL

Św. NICETAS Z REMEZJANY, *O czuwaniach sług Boga. De vigiliis servorum Dei*, wstęp i tłumaczenie Magdalena Józwiak, Biblioteka Patrystyczna 1, Wrocław 2015, Wydawnictwo TUM Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej, ss. 56.

Nakładem Wydawnictwa TUM Wrocławskiej Księgarni Archidiecezjalnej w 2015 r. ukazała się mała, z wyglądu niepozorna książeczka, która jednak dla wielu patrologów, filologów klasycznych lub badaczy antyku jest zwiastunem, miejmy nadzieję, dobrej serii stanowiącej doskonałą pomoc w zgłębianiu myśli starożytnych pisarzy. Tą pozycją jest tłumaczenie niewielkiego dzieła św. Nicetasa z Remezjany *O czuwaniach sług Boga. De vigiliis servorum Dei*.

Niniejsza publikacja składa się z następujących części: słowo wprowadzające (s. 5-7), wstęp (s. 9-10), *O czuwaniach sług Boga* (s. 11-47), wybrane pozycje bibliograficzne dotyczące św. Nicetasa z Remezjany (s. 48-49), hymn *Ciebie Boga wysławiamy* (s. 50-55), spis treści (s. 56). Warto zaznaczyć już w tym miejscu, że zarówno dzieło św. Nicetasa, jak również przypisywany mu hymn *Te Deum* (w tłumaczeniu Tadeusza Karyłowskiego), zostały zaprezentowane w wersji dwujęzycznej (oryginalny tekst łaciński i polski przekład).

Słowo wprowadzające (s. 5-7) do tej publikacji zamieścił ks. prof. dr hab. Mariusz Rosik, Kierownik Katedry Teologii Nowego Testamentu na Papieskim Wydziale Teologicznym we Wrocławiu. Zawarł w nim biblijne uzasadnienie tradycji nocnych czuwań na modlitwie, podkreślając jednocześnie, że były one